

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

СОЛДАТЕНКО СВІТЛАНА ВАСИЛІВНА

УДК 340.12

ПРАВОВИЙ ІНТЕРЕС: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії і теорії держави та права Запорізького національного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор **Наливайко Лариса Романівна**, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри загальноправових дисциплін.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Бобровник Світлана Василівна**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри теорії права та держави юридичного факультету;

кандидат юридичних наук, доцент **Лук'янов Дмитро Васильович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри теорії держави і права.

Захист відбудеться «04» листопада 2014 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «26» вересня 2014 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ю. Є. Атаманова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Звернення до проблематики правового інтересу є важливою частиною процесу вирішення завдань, що постають перед сучасними державними та правовими інституціями в умовах державно-правового розвитку та постійних реформаторських і модернізаційних заходів, які розпочалися в Україні з часу становлення її як незалежної та суверенної держави. Наукова розробка питань сутності правового інтересу, динаміки співвідношення публічних та приватних інтересів у всіх сферах державного і суспільного життя, пошуку збалансованої моделі такого співвідношення, уникнення конфліктів інтересів людини й держави, забезпечення національного інтересу в умовах світової глобалізації дозволяє сформулювати цілісне розуміння ролі та місця правового інтересу у правознавстві на сучасному етапі.

Незважаючи на значну зацікавленість науковців проблематикою правового інтересу, його відображенням у галузях приватного та публічного права, залишається не розробленим саме комплексний аналіз зазначених понять з урахуванням їх взаємовпливу та взаємозв'язку. Гармонійне співіснування та взаємодія держави і громадянського суспільства, ефективне функціонування механізму захисту прав та свобод людини й громадянина можливе лише за умов досягнення узгодженості між приватними і публічними інтересами, дотримання балансу між ними. Науковий пошук у сфері проблематики правового інтересу обумовлений необхідністю визначити тенденції сучасного цивілізаційного розвитку в умовах глобалізації, що впливає на всі правові процеси і явища та, зокрема, правовий інтерес, спричиняє трансформацію їх сутності й змісту. Однією з найбільш важливих проблем вітчизняної юридичної науки є конструювання такої моделі правового інтересу, яка була б сумісною із концепцією відкритого суспільства з урахуванням чинників глобалізаційного процесу. Це висуває перед юридичною наукою нові дослідницькі завдання.

Джерельною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних учених, які належать до різних наукових напрямів та шкіл. Нормативну та емпіричну основу наукового пошуку також становлять: радянське законодавство; чинне законодавство України, у тому числі міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; зарубіжне законодавство; політико-програмні документи тощо.

Внесок у формування класичного розуміння сутності категорії «інтересу» зробили: Г. Гегель, П. Гольбах, Д. Дідро, Є. Ерліх, Р. Ієринг, І. Кант, Дж. Локк, Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, Р. Паунд, Е. Роттердамський, Ж-Ж. Руссо та ін.

Важливе значення для аналізу правового інтересу становлять роботи дослідників дореволюційного періоду: М. Алексєєва, Ю. Гамбарова, Л. Гумпловича, Г. Єллінека, Б. Кістяківського, Ф. Кокошкіна, М. Коркунова, Л. Петражицького, О. Рождественського, П. Сорокіна, М. Таганцева, В. Тарановського, Е. Трубецького, Д. Чечота, Г. Шершеневича та ін.

У радянський та сучасний періоди дослідженням різних аспектів інтересу займалися такі українські та зарубіжні вчені: Ю. Атаманова, О. Бандурка, С. Бобровник, І. Венедиктова, О. Головка, В. Гончаренко, Д. Горшунов, М. Гуренко-Вайцман, О. Данильян, О. Дзьобань, Д. Євстифєєв, В. Єрмолаєв, О. Зайчук, Д. Керімов, Н. Колдаєва, А. Колодій, В. Костицький, О. Кравченко, А. Курбатов, В. Лемак, Р. Лівшиць, Д. Лук'янов, С. Максимов, А. Малько, С. Михайлов, А. Міцкевич, Н. Назаренко, Л. Наливайко, В. Нерсисянц, Н. Оніщенко, І. Першина, М. Першин, О. Петришин, А. Піголкін, В. Платонов, С. Погребняк,

С. Поленіна, Т. Рахманіна, М. Самбор, О. Скакун, І. Спасибо-Фатєєва, В. Тацій, В. Титов, Ю. Тихомиров, М. Цвік, Р. Халфіна, О. Харитонova, В. Чиркін, Н. Шайкенов, Ю. Шемшученко, Т. Шершень, Л. Явич, В. Яроцький та ін. Вони зробили вагомий внесок у дослідження зазначеної проблематики, проте сучасний стан її наукової розробки характеризується фрагментарністю, певною концептуальною невпорядкованістю та не завжди ґрунтується на єдиній теоретичній та методологічній базі.

Динаміка наукового інтересу до вказаної проблематики детермінована глибокими трансформаційними змінами у політичній, соціально-економічній, культурній та інших сферах. В юридичній літературі до останнього часу немає єдності думок щодо визначення поняття категорії «правовий інтерес», періодизації основних етапів становлення та розвитку правового інтересу в юридичній науці, співвідношенні приватноправових і публічно-правових інтересів в умовах глобалізації тощо.

Практичні потреби сьогодення у поєднанні з недостатнім рівнем теоретичної розробки проблем правового інтересу вказують на необхідність наукового опрацювання теми, підтверджують її актуальність і нагальну потребу у ґрунтовній розробці теоретичних й практичних проблем правового інтересу, законного інтересу, визначенні оптимальної моделі співвідношення приватного та публічного інтересів тощо. Лише через комплексне дослідження правового інтересу можливе формування сучасного наукового розуміння проблематики визначення правового інтересу, його формалізації та реалізації. Усе вищенаведене зумовило вибір теми і мети дослідження, його наукову новизну та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до спеціальної науково-дослідної теми «Основні напрямки реформування законодавства України в контексті європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0104U004048) комплексної цільової програми № 5/07 «Загальнотеоретичні аспекти розвитку українського права в умовах євроінтеграції і глобалізації» (Наказ Міністерства освіти і науки України № 732 від 27.10.2006 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є надання загальнотеоретичної характеристики категорії правового інтересу, його особливостей, співвідношення з іншими правовими категоріями, збалансування правовими засобами приватного й публічного інтересів у контексті сучасних процесів взаємодії приватного та публічного права на основі комплексного аналізу національного законодавства, вітчизняної та зарубіжної правозастосовної практики.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань:

- розробити періодизацію основних етапів генезису досліджень інтересу у праві;
- визначити основні підходи на основі аналізу сучасних доктринальних положень щодо розуміння сутності правового інтересу;
- уточнити загальнотеоретичне визначення категорії «правовий інтерес»;
- визначити зміст співвідношення терміну «правовий інтерес» із суміжними термінами «суб'єктивне право», «законний інтерес», «охоронюваний законом інтерес»;
- здійснити класифікацію правових інтересів: визначити класифікаційні критерії та види правових інтересів;
- виокремити та розкрити особливості приватноправового інтересу у праві;
- обґрунтувати особливості галузевого правового регулювання приватноправового

інтересу як категорії, що поєднує об'єктивне та суб'єктивне, спрямоване на уникнення і розв'язання конфлікту інтересів та є істотною характеристикою громадянського суспільства;

- визначити теоретико-правовий зміст публічно-правового інтересу у праві, його взаємозв'язок з іншими термінами;
- обґрунтувати позитивний та негативний вплив глобалізації на реалізацію приватних і публічних інтересів;
- встановити зміст національних інтересів в умовах глобалізації, які є ціннісним орієнтиром співвідношення та реалізації приватноправових і публічно-правових інтересів;
- визначити оптимальні моделі співвідношення приватних та публічних інтересів в умовах глобалізації;
- встановити основні тенденції розвитку приватноправових і публічно-правових інтересів в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються у сфері правового регулювання приватних та публічних інтересів.

Предметом дослідження є правовий інтерес, шляхи і способи його визначення, формалізації та реалізації.

Методи дослідження. Для отримання достовірних і обґрунтованих наукових результатів у дисертації було використано систему філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів з метою створення загальнотеоретичних засад цілісної концепції правового інтересу. Методологічна основа дослідження визначається підходом, який спирається на принципи об'єктивності та цілісності. Сучасна методологія держави і права, ґрунтуючись на результатах попередніх теоретичних досліджень, дає нам новий погляд на розуміння правового інтересу, його реальної сутності. Одним із основних методів є діалектичний, який дав змогу розглянути правовий, приватний та публічний інтереси, їх правове регулювання в розвитку і взаємозв'язку. Для формулювання загальних понять застосовано діалектичні методи сходження від абстрактного до конкретного, з'ясування співвідношення особливого та одиничного, а також частини й цілого та деякі інші. Історико-правовий метод покладено в основу дослідження особливостей розвитку концептуальних уявлень інтересу у праві. Метод аналізу і синтезу використовувався при дослідженні правової природи «інтересу» в праві; абстрагування та узагальнення під час розробки дефініції правової категорії «правовий інтерес» та її специфіки. Метод міждисциплінарного аналізу використано для комплексного аналізу теоретичних підходів до визначення поняття «правовий інтерес» і співвідношення його з іншими суміжними поняттями. Зі спеціальних методів наукового дослідження застосовано порівняльно-правовий для дослідження філософсько-правових ідей про соціальний, правовий інтерес, а також для порівняння вітчизняної та зарубіжної теорії і практики. Формально-логічний та формально-догматичний методи дозволили проаналізувати наукові джерела, законодавство, практику органів державної влади. Системно-структурний та функціональний методи використовувались для вивчення правового механізму реалізації правового інтересу. Соціологічний метод застосовувався для визначення умов і чинників, що впливають на реалізацію правового інтересу.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці загальнотеоретичним дослідженням особливостей становлення та розвитку правового інтересу.

Висновки та основні положення дисертації, що мають концептуальний характер і важливе значення для практики, обґрунтовано на основі особистих досліджень автора та винесено на захист.

Уперше:

- обґрунтовано особливості галузевого правового регулювання приватноправового інтересу як категорії, що поєднує об'єктивне та суб'єктивне, спрямована на уникнення і розв'язання конфлікту інтересів та є істотною характеристикою громадянського суспільства;
- окреслені протиріччя, що детерміновані процесом глобалізації, які суттєво впливають на зміст і співвідношення правових інтересів;
- сформульовано на основі норм чинного законодавства моделі співвідношення приватноправових та публічно-правових інтересів, в основі яких знаходиться визнання необхідності захищати і (або) встановлювати пріоритет одного з інтересів, залежно від наявності балансу або дисбалансу інтересів у правовому регулюванні. Розкрито такі моделі: 1) положення законів, рішень Конституційного Суду України, в яких визнається необхідність установлення пріоритету приватноправового інтересу; 2) норми законодавства, в яких визнається необхідність захисту й встановлення пріоритету публічного інтересу; 3) норми, в яких визнається необхідність встановлення компромісу приватноправових та публічно-правових інтересів; 4) норми законодавства, в яких визнається потреба балансу публічних і приватних інтересів у правовому регулюванні;
- визначено та обґрунтовано основні тенденції розвитку приватноправових та публічно-правових інтересів в умовах глобалізації, які полягають у формуванні множинності приватноправових і публічно-правових інтересів, їх синтезі, взаємодії.

Удосконалено:

- положення генезису наукових досліджень інтересу у праві у світовій та вітчизняній політико-правовій думці та науково-дослідницького й прикладного значення історичних здобутків вивчення правового інтересу. Виокремлено та розкрито основні етапи генезису досліджень інтересу у праві;
- сутність правового інтересу з трьох позицій: як об'єктивне явище (інтереси існують і незалежно від усвідомлення їх суб'єктом), суб'єктивна категорія (якщо відсутнє усвідомлення інтересу суб'єктом, то немає сенсу говорити і про самий інтерес) та діалектичний зв'язок об'єктивного та суб'єктивного (походить із взаємодії об'єктивного та суб'єктивного), який включає два напрями: 1) розмежування суб'єктивного (психологічного) та об'єктивного (соціального) інтересу як якісно самостійних явищ; 2) інтерес визнається єдністю об'єктивного і суб'єктивного;
- загальнотеоретичне поняття правової категорії «правовий інтерес» як формально визначеної та гарантованої державою необхідності суб'єктів права передбаченими законом засобами та способами обирати модель своєї суспільної поведінки задля задоволення власних потреб і досягнення цілей, яка реалізується ними у формі правових відносин;
- методологічні засади тлумачення правового інтересу як атрибутивної властивості права, що є відображенням його природно-правової основи, та моделі його співвідношення із суміжними поняттями: «суб'єктивне право», «законний інтерес», «охоронюваний законом інтерес»;
- загальнотеоретичну наукову класифікацію правових інтересів: обґрунтовано критерії та розкрито види правових інтересів, що забезпечило всебічну й цілісну

характеристику розгляду категорії правового інтересу. Критеріями класифікації правових інтересів є наступні: за суб'єктами; за критерієм формальної визначеності та безпосереднього закріплення у законі; за комплексним критерієм розмежування права на публічне й приватне; за галузевою приналежністю; за характером; за сферами свого вияву; залежно від часу існування; залежно від функціональної ролі; залежно від ступеня визначеності; за структурою; залежно від причин, що обумовлюють існування правових інтересів; за ступенем важливості, значущості та можливості використання різних способів їхньої охорони й захисту;

- наукові положення щодо позитивного та негативного впливу глобалізації на реалізацію приватних і публічних інтересів, що трансформує їх зміст, форми та засоби реалізації та захисту. Позитивний вплив глобалізації на правові інтереси сприяє їх розширенню, поглибленню та посиленню, відповідно, негативний – ускладнює їх реалізацію та захист;

- положення щодо трансформації змісту національних інтересів як ціннісного орієнтиру співвідношення та реалізації приватноправових та публічно-правових інтересів в умовах глобалізації, зокрема уточнено їх поняття, характеристику, класифікацію.

Набули подальшого розвитку:

- положення про особливості приватноправового інтересу як фундаментального чинника становлення та формування приватного права і громадянського суспільства;
- загальнотеоретичні положення публічного правового інтересу, його взаємозв'язок з іншими термінами.

Практичне значення одержаних результатів полягає у реальній можливості їх застосовувати у сфері правового регулювання приватних та публічних інтересів.

Сформульовані у дисертації пропозиції та висновки можуть бути використані у *правотворчій сфері* як теоретичний матеріал для удосконалення правових норм, що регулюють приватні та публічні інтереси, визначення загальних закономірностей при підготовці і прийнятті нормативних актів; у *науково-дослідницькій сфері* – для подальшого вивчення та удосконалення теорії правового інтересу у межах правової науки. Ці результати також можуть бути використані іншими науками при дослідженні правового інтересу як філософської категорії, соціального феномену тощо; у *сфері правозастосування* – для удосконалення існуючої системи юридичних актів, які формалізують різноманітні правові інтереси, законодавчого регулювання механізму взаємодії та запобігання конфлікту правових інтересів, використання при розробці нормативно-правових актів щодо порядку реалізації правового інтересу у практиці державотворення та правотворення; у *навчально-методичному процесі* – при підготовці підручників, навчальних посібників, при розробці навчальних програм та методичних рекомендацій, а також при проведенні лекційних, семінарських та практичних занять з навчальних дисциплін «Філософія права», «Теорія держави і права» тощо. Отримані результати дослідження використовуються у навчально-методичному процесі Запорізького національного університету.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана в Запорізькому національному університеті як пошукова науково-дослідна робота; її результати були предметом обговорення на кафедрі історії і теорії держави та права Запорізького національного університету.

Основні положення дослідження було оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, зокрема: «Актуальні проблеми юридичної

науки» (Запоріжжя, 2010), «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (Запоріжжя, 2011), «Запорізькі правові читання» (Запоріжжя, 2011), «Запорізькі правові читання» (Запоріжжя, 2012), «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (Київ, 2013), «Право як ефективний суспільний регулятор» (Львів, 2013), «Інноваційний розвиток суспільства в умовах інтеграції правових систем» (Гродно, 2013), «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (Дніпропетровськ, 2013).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дослідження відображено в 15 наукових працях: 5 статтях у наукових фахових виданнях України, 2 статтях у наукових виданнях інших держав з юридичних наук, 8 тезах наукових доповідей та повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Мета і завдання дослідження визначили загальну логіку і структуру роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (307 найменувань на 28 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, з них основного тексту – 175 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, аналізуються сучасний стан її наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; формулюються мета і завдання, об'єкт та предмет дослідження; характеризується методологічна основа; визначаються наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне і практичне значення; наводяться відомості про апробацію та публікацію основних положень дослідження, його структуру та обсяг.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні та методологічні засади дослідження інтересу у праві» складається з трьох підрозділів.

У **підрозділі 1.1. «Генезис правового інтересу в юридичній науці»** автор аналізує сутність соціального та правового інтересів, досліджує різноманітні погляди на категорію «інтерес». У цьому зв'язку зазначається, що правовий інтерес стосується різноманітних сфер буття як держави, суспільства, так і людини. На різних етапах розвитку політико-правової думки відбувалося формування як цілісного розуміння природи правового інтересу, так і окремих його аспектів. Залежно від історичного виміру політико-правової думки можна виділити три основні етапи розуміння правового інтересу. На першому (до XIX ст.) етапі створювалися передумови для теоретичного визначення інтересу в праві, розглядалися окремі питання забезпечення інтересів певних осіб, суспільства та держави. Другий етап (перша пол. XIX ст.) пов'язується з науковою діяльністю Р. Ієринга, який надав проблематиці інтересу у праві рівень цілісної концепції. У науковий обіг введено термін «інтерес», відбувається його широке використання та зародження відповідних теорій, пов'язаних з його місцем у правовій доктрині. На третьому етапі (друга пол. XIX ст. – донині) свого розвитку дістали як основні положення теорії інтересу, так і її критичний аналіз. Він визначається високим рівнем наукової дискусії щодо інтересу в праві, свого розвитку дістає визначення інтересу у праві, його класифікація, а пов'язані з ним правові поняття визнаються як основні, визначальні для теорії права.

Автором визначено три періоди розвитку поглядів на інтерес у праві у вітчизняній юридичній науці: дореволюційний, радянський та сучасний. Це сприятиме можливості прогнозування розвитку та удосконалення правового інтересу з врахуванням попереднього

історичного досвіду.

У підрозділі 1.2. «Поняття правового інтересу та його співвідношення із суміжними правовими категоріями» визначається міждисциплінарний характер «правового інтересу». Комплексний аналіз наукових поглядів дозволив окреслити три основні концептуальні підходи до визначення правового інтересу. Його розглянуто як соціальний інтерес, який генетично пов'язаний з правом – він знаходить своє втілення у праві; прояв у правовому статусі суб'єктів права, нормах права, правовій культурі та свідомості, правотворчій та правозастосовній формі, інтегрує існуючі взаємозв'язки, тобто на рівні основних компонентів статистичних і динамічних підсистем правової системи. Такий підхід до розуміння правового інтересу узгоджується із формуванням інтегративної концепції праворозуміння у сучасній юридичній науці. Це дозволило сформулювати визначення правового інтересу та розмежувати його з такими суміжними поняттями, як «суб'єктивне право», «законний інтерес», «охоронюваний законом інтерес», що додатково обґрунтовує позицію про суб'єктивне право та законний інтерес як дві різні форми правового опосередкування інтересу, з яких суб'єктивне право є більш високим рівнем та більш досконалою формою такого опосередкування.

У підрозділі 1.3. «Класифікація правових інтересів: критерії та види» автором відзначається, що правовому закріпленню приватних і публічних правових інтересів притаманні такі особливості: поєднання загального та конкретного нормування; системність; поєднання негативного і позитивного способів формулювання прав та обов'язків суб'єктів; посилення ролі міжнародного права у їх реалізації. Зміна типів правового регулювання, різноманітність правових інтересів, а також їх проявів накладають відбиток на визначення численних критеріїв їх класифікації.

Класифікація дозволила дослідити правовий інтерес, його внутрішні та зовнішні властивості, вирішити завдання його подальшого визначення, формалізації та реалізації. Проаналізовано найбільш значущі критерії класифікації, які мають наукову обґрунтованість та фундаментальний характер, що виключає штучний підхід у систематизації видів правового інтересу. Всі його види взаємозалежні, доповнюють один одного. Застосування різних класифікаційних моделей дозволило отримати всебічну й цілісну характеристику правового інтересу, визначити специфіку його практичної реалізації. Диференціація правового інтересу за тим чи іншим критерієм має умовний характер. Адекватна систематизація видів правового інтересу сприятиме розвитку теоретико-методологічних засад цієї проблематики.

Розділ 2 «Взаємодія приватного і публічного права як основа формування правового інтересу» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Теоретико-правові засади формування та розвитку приватного інтересу в національному праві» автор відзначає приватний інтерес фундаментальним чинником формування приватного права й відкритого суспільства. Окреслено роль приватного інтересу у визначенні змісту та принципів приватноправового регулювання. Приватний інтерес забезпечується принципами свободи договору, автономії волі, а його захист відбувається переважно з ініціативи самих приватних осіб, але може здійснюватися в імперативному порядку для захисту однієї сторони від свавілля іншої.

Обґрунтована позиція щодо забезпечення приватного інтересу не лише в межах приватного права. Сучасні процеси удосконалення, уніфікації правового регулювання, імплементації міжнародних норм в систему національного законодавства стали підставами

суттєвих зрушень та зміни у предметі правового регулювання тих галузей права, які традиційно вважались публічними. Трансформаційні процеси зумовлюють збільшення кількості публічно-правових норм, які спрямовані на регулювання приватного інтересу та формування нових комплексних галузей та інститутів. Аналіз чинного національного законодавства свідчить про зростання ролі й значення приватноправового інтересу, поглиблення змісту, розширення обсягу та ускладнення механізмів і засобів його забезпечення та захисту.

У підрозділі 2.2. «Публічний інтерес та проблеми його реалізації у праві» автор визначає публічними – суспільні інтереси, без задоволення яких неможливо реалізувати приватні інтереси та забезпечити розвиток суспільства в цілому, вони є офіційно визнаними, мають підтримку держави і правовий захист.

Правова природа поняття «публічний інтерес» нерозривно пов'язана із такими поняттями, як загальне, суспільне, громадське, державне та базується на таких цінностях, як спільне благо, відповідальність, стабільність. Публічний інтерес у правовому контексті неможливо розглядати також без приватного інтересу, враховуючи, що публічно-правові інтереси є необхідною умовою реалізації приватних інтересів. Варіативність публічних інтересів не дозволяє забезпечити вичерпну повноту і точність їх пізнавального вираження, а суперечливість і динаміка розвитку сфер суспільного життя, його багатовекторність ускладнюють визначення характерних рис публічного інтересу. Його характер залишається одним із основних критеріїв розмежування публічного та приватного у праві, а категорія публічного інтересу – одним із ключових понять публічного права. Він знаходить свій вияв, своє закріплення і реалізацію як в публічному, так і в галузях приватного права. В національному законодавстві все частіше спостерігаються процеси «приватизації публічного права» та «публітизації приватного», у тому числі через необхідність підвищення ефективності правового забезпечення публічних та приватних інтересів, взаємодія яких обумовлює «соціальну» сутність зближення публічного та приватного права. Наголошується на особливій ролі права та правової науки у забезпеченні оптимального співвідношення публічних та приватних інтересів, мінімізації колізій, пошуку та встановлення балансу між ними.

Розділ 3 «Приватноправові та публічно-правові інтереси в умовах глобалізації» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Вплив глобалізаційних процесів на трансформацію змісту приватноправових та публічно-правових інтересів» автор відзначає, що з одного боку, глобалізація як суперечливий процес сприяє формуванню множинності приватноправових і публічно-правових інтересів, а з іншого – дихотомічний і нерівномірний характер глобалізації, обумовлює, істотно ускладнює реалізацію приватноправових і публічно-правових інтересів, унеможлиблює їх захист виключно засобами національних правозахисних і правоохоронних органів, стимулює звернення до міжнародних правових інститутів. Під впливом світових глобалізаційних процесів відбувається трансформація приватноправових та публічно-правових інтересів. Зокрема, розширюється обсяг і поглиблюється зміст приватноправових інтересів, зростає їх роль, збільшується обсяг, оскільки однією з основних західних цінностей є індивідуалізм. Публічно-правовий інтерес також знаходиться у перманентному процесі трансформації – державний інтерес як інтерес інституту держави еволюціонує до державного інтересу як громадсько-державного інтересу, національний інтерес формується як синкретична єдність суспільних і державних

інтересів та корелюється зі спільними цінностями світового співтовариства.

У підрозділі 3.2. *«Оптимізація співвідношення приватноправових і публічно-правових інтересів в умовах глобалізації»* автор підкреслює, що неналежне вирішення в чинному законодавстві України питань узгодження публічних і приватних інтересів може привести до найгостріших соціально-правових конфліктів, що потребує вирішення цієї проблеми як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Оптимальне співвідношення публічних і приватних інтересів як у соціальній практиці, так і в правовому регулюванні є необхідною умовою гармонійного розвитку суспільства, окремої особистості, ефективного функціонування держави. Пропонується поділ нормативно-правових актів, критерієм якого є визнання необхідності захищати і (або) встановлювати пріоритет приватноправового або публічно-правового інтересів залежно від наявності балансу або дисбалансу інтересів у правовому регулюванні, та виокремлення й розкриття моделей співвідношення приватноправових і публічно-правових інтересів у чинному законодавстві. Підкреслюється істотне значення Конституційного Суду України у цьому процесі.

Обґрунтовується позиція щодо визнання в умовах глобалізації особливої значущості національного інтересу як специфічного різновиду публічно-правового інтересу, оскільки він є основоположним для національної держави, а його захист є фундаментальною потребою і обов'язком держави.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, яке полягає у наданні загальнотеоретичної характеристики категорії правового інтересу, його особливостей, співвідношення з іншими правовими категоріями, збалансування правовими засобами приватного й публічного інтересів у контексті сучасних процесів взаємодії приватного та публічного права на основі комплексного аналізу національного законодавства, вітчизняної та зарубіжної правозастосовної практики. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Наукові дослідження питання інтересу у праві можна поділити на три основні етапи: 1) перший етап – до XIX ст. – створюються передумови для появи теорії інтересу у праві, розглядаються питання забезпечення інтересів окремих осіб, суспільства та держави; 2) другий етап – перша половина XIX ст. – пов'язаний з науковою діяльністю Р. Ієринга, який надав проблематиці інтересу у праві рівень цілісної концепції, у науковий обіг вводиться термін «інтерес», відбувається його широке використання та зародження відповідних теорій; 3) третій етап – друга половина XIX ст. – донині – розвиток основних положень теорії інтересу у праві та її критичний аналіз, дискусія щодо інтересу у праві відбувається на високому науковому рівні, категорія інтересу, його класифікація та пов'язані з ним правові поняття є основними, визначальними для теорії права. Аналіз закономірностей виникнення та трансформації правового інтересу у вітчизняній правовій науці дозволяє здійснити його періодизацію та виділити три періоди: 1) перший період – дореволюційний – наукові положення щодо правового інтересу, зокрема, публічного та приватного, отримують розвиток у межах теорії права і цивілістики та привертають увагу представників інших галузевих юридичних наук, вводиться термін «законний інтерес», розмежовуються поняття «суб'єктивне право» й «інтерес», поділ інтересу на публічний і приватний; 2) другий період – радянський – активний науковий пошук у напрямку досліджень проблематики інтересу у праві, набувають поширення дефініції «юридично

значущий інтерес», «правовий інтерес», «визнані законом інтереси», «законний інтерес», «охоронюваний законом інтерес», осмислення інтересу у праві з точки зору приватного та публічного права не досліджувалось; 3) третій період – пострадянський (сучасний) – з'являються монографічні роботи, присвячені комплексному дослідженню правового інтересу, зростає питома вага досліджень у цій сфері, на теренах вітчизняної науки правовий інтерес досліджено недостатньо. Нині вітчизняна наука характеризується відсутністю комплексних досліджень різних аспектів правового інтересу у контексті сучасних трансформаційних перетворень.

2. Позиції щодо правового інтересу, висловлені у науковій літературі, мають міждисциплінарний характер та дозволяють виділити три підходи. Перший підхід об'єднує погляди на інтерес як об'єктивне явище; другий – інтерес вважається категорією суб'єктивною; третій – походить із взаємодії об'єктивного і суб'єктивного й включає два напрями: 1) розмежовує суб'єктивний (психологічний) та об'єктивний (соціальний) інтерес як якісно самостійні явища; 2) визначає інтерес єдністю об'єктивного і суб'єктивного. Саме останній підхід більш повно розкриває природу правового інтересу та відображає його діалектичну, суб'єктивно-об'єктивну сутність. Це знаходить відображення у змісті законодавства, яке відображає і об'єктивний (визначенні обсягу правової охорони, критерію правомірності) і суб'єктивний (конфлікт інтересів, формування волі та волевиявлення суб'єкта) характер правового інтересу. Визнання інтересу лише як об'єктивного або суб'єктивного не розкриває таких якостей, як індивідуальність та спільність інтересів, що є актуальним для подальшого дослідження правового інтересу у контексті особливостей вияву його приватноправових та публічно-правових різновидів. Такий підхід є найбільш виваженим у сучасних умовах формування відкритого суспільства.

3. Сформульовано загальнотеоретичне поняття правової категорії «правовий інтерес» як формально визначеної та гарантованої державою необхідності суб'єктів права передбаченими законом засобами та способами обирати модель своєї суспільної поведінки задля задоволення власних потреб і досягнення цілей, яка реалізується ними у формі правових відносин.

4. Аналіз правового інтересу у контексті юридико-догматичної проблематики дозволив здійснити розмежування правового інтересу із суміжними поняттями: «суб'єктивне право», «законний інтерес», «охоронюваний законом інтерес». Суб'єктивне право та законний інтерес – дві різні форми правового опосередкування інтересу, з яких суб'єктивне право є більш високим рівнем та більш досконалою формою такого опосередкування. Розмежування правового інтересу та законного інтересу в узагальненому вигляді відповідає розмежуванню права та закону. Терміносполучення «охоронюваний законом інтерес» та «законний інтерес» доцільно застосовувати як синонімічні.

5. Вивчення запропонованих в юридичній науці класифікацій правового інтересу та законних інтересів дозволяє виділити такі основні види правових інтересів: *за суб'єктами*: правові інтереси фізичних осіб (деталізуються залежно від віку та дієздатності фізичної особи); правові інтереси юридичних осіб (інтереси підприємств, об'єднань юридичних осіб); правові інтереси територіальних громад; правові інтереси муніципальних утворень; правові інтереси нації (народу); суспільні або загально соціальні інтереси; класові правові інтереси; правові інтереси еліт; правові інтереси міжнаціональних об'єднань; правові інтереси наднаціональних органів та організацій; правові інтереси автономних та національних утворень; внутрішньодержавні правові інтереси; зовнішньодержавні правові

інтереси; правові інтереси адміністративно-територіальних одиниць держави; правові інтереси союзів різних держав, конфедерацій; *за критерієм формальної визначеності та безпосереднього закріплення в законі*: законні інтереси, прямо закріплені в законі; законні інтереси, що лише відповідають загальним засадам законодавства, але не закріплені в ньому; *за комплексним критерієм розмежування права на публічне й приватне*: публічні (державні, суспільні, національні) та приватні; *за галузевою належністю*: галузеві, які, у свою чергу, за субординацією в правовому регулюванні поділяються на: а) матеріально-правові, які поділяться на інтереси в адміністративному, кримінальному, трудовому, цивільному, сімейному праві та ін.; б) процесуально-правові; міжгалузеві: а) такі, що впливають із принципу рівноправності й інших принципів права (законодавства), що знаходять своє легальне закріплення; б) правові інтереси, пов'язані з охороною життя, здоров'я, честі, гідності й інших, невід'ємних від особистості благ і цінностей; *за характером*: майнові (матеріальні); немайнові (духовні); *за сферами свого вияву*: політичні (зовнішньополітичні й внутрішньополітичні), соціально-економічні, культурні, екологічні та ін.; інтереси в інформаційній сфері; *залежно від часу існування*: довгострокові (постійні) та короточасні (непостійні); *залежно від функціональної ролі*: а) правові інтереси, що виконують регулятивну функцію; правові інтереси, що виконують охоронну функцію; *залежно від ступеня визначеності*: абсолютно-визначені та відносно-визначені правові інтереси; *за структурою*: прості правові інтереси та складні правові інтереси (комплекс споріднених інтересів декількох суб'єктів, об'єднаних спільною метою); *залежно від причин, що обумовлюють існування правових інтересів* – правові інтереси, що впливають з економічних, кількісних і якісних причин; *за ступенем важливості, значущості та можливості використання різних способів їхньої охорони й захисту* – на конституційні й законні.

6. Приватний інтерес є фундаментальним чинником формування приватного права і відкритого суспільства. Фундаменталізація приватноправового інтересу зумовлена утвердженням особистості, цінностей індивідуальності, свободи, автономності кожного та необхідності їх захисту. Приватний інтерес визначає зміст приватного права, детермінує основні принципи приватноправового регулювання: рівноправність, диспозитивний метод правового регулювання із притаманними йому способами (дозвіл, координація, стимулювання). Відображаючись у праві, він пов'язаний з такими поняттями, як приватна власність, приватне життя, визнання природних прав людини, що є основою європейського праворозуміння. Реалізація приватного інтересу здійснюється у межах приватного права, спрямованого на забезпечення соціально-економічних потреб, що задовольняються в умовах ринкової економіки та духовних, які є невід'ємними від особистості. Приватний інтерес забезпечується принципами свободи договору, автономії волі, його захист відбувається переважно з ініціативи самих приватних осіб, але може здійснюватися в імперативному порядку для захисту однієї сторони від свавілля іншої.

7. Приватноправовий інтерес (як категорія, що поєднує об'єктивне та суб'єктивне) обумовлює виникнення конфліктів та суперечностей як між суб'єктами приватних інтересів, так і між приватними й публічними інтересами, що визначає особливості його правового регулювання. Правове регулювання вирішує важливе питання: суспільство для індивіда, індивід для суспільства або пошук шляхів узгодження колізій між вимогами соціальної стабільності, соціального блага, що має витоки від колективних засад соціальності, та інтересами індивідів. Фундаментальною цінністю громадянського

суспільства на сучасному етапі є те, що воно усуває протиріччя між колективними та індивідуальними засадами у суспільному житті. Громадянське суспільство виступає системоутворюючим чинником, що: 1) обумовлює структуру правового простору і оформлення у ньому двох самостійних, рівнозначних підсистем – публічного та приватного права; 2) охоплює захист громадських, державних інтересів від неконтрольованих приватних засад; 3) попереджує виникнення конфлікту інтересів. В умовах конфлікту оптимізує способи їх узгодження між суб'єктами правових інтересів.

8. Правова природа поняття «публічні інтереси» пов'язана із такими поняттями, як загальне, суспільне, громадське, державне та базується на таких цінностях, як загальне благо, відповідальність, стабільність, безпека. Публічний інтерес у правовому контексті неможливо розглядати без приватного інтересу, враховуючи, що публічно-правові інтереси є необхідною умовою реалізації приватних інтересів. Потреба у правовому забезпеченні саме приватного інтересу вплинула на становлення концепції «прав людини» і наповнила гуманізованим змістом публічний інтерес та призвела до еволюції від визнання публічного інтересу як суто державного до трактування його як інтересу, що об'єднує державний та суспільний інтерес, або як суспільного інтересу, до того ж не будь-якого, а визнаного або забезпеченого державою та правом.

9. Глобалізація здійснює як позитивний, так і негативний вплив на реалізацію приватних та публічних інтересів, трансформує їх зміст, форми й засоби реалізації і захисту. Поглиблення спеціалізації й міжнародного поділу праці, зростання виробництва та його раціоналізація в економічній сфері, розширення культурно-інформаційного простору, зростання життєвих стандартів закладає широкі можливості для задоволення всього розмаїття правових інтересів. Водночас, за умов зростання екологічних і техногенних катастроф, поширення локальних воєнних конфліктів, зростання міжнародного тероризму, зниження культурних стандартів тощо приватні й публічні інтереси зазнають змін, а їх реалізація і захист ускладнюється. Істотними протиріччями, що детерміновані процесом глобалізації, які суттєво впливають на зміст та співвідношення правових інтересів є: 1) протиріччя між державною формою організації суспільства та глобалізацією економіки, фінансів; 2) протиріччя між інтересами окремих держав, їх груп, між державами різного цивілізаційного типу; 3) протиріччя між приватними інтересами, відмінними за своїм характером та можливостями правового захисту; 4) протиріччя між політикою і правом, оскільки в політиці завжди існують інтереси, які ще не втілені у нормах права. Зазначені протиріччя не є вичерпними, їх перелік може збільшуватися.

10. Національні інтереси виступають ціннісним орієнтиром співвідношення та реалізації приватноправових і публічно-правових інтересів. Трансформація змісту національних інтересів в умовах глобалізації полягає у спрямуванні національного інтересу в напрямі гармонізації публічних і приватних інтересів, зміцнення могутності Української держави та гарантій її суверенітету, формуванні адекватних і дієвих правових засобів протидії будь-яким зазіханням на безпеку громадян, держави, суспільства.

11. Здійснено класифікацію нормативно-правових актів, що спрямована на оптимізацію співвідношення приватних та публічних інтересів, критерієм якої є визнання необхідності захищати і (або) встановлювати пріоритет одного з інтересів, залежно від наявності балансу або дисбалансу інтересів у правовому регулюванні. Результатом класифікації є виокремлення наступних моделей співвідношення приватноправових та публічно-правових інтересів у чинному законодавстві: 1) положення законів, рішень Конституційного Суду

України, в яких визнається необхідність установлення пріоритету приватноправового інтересу; 2) норми законодавства, у яких визнається необхідність захисту й встановлення пріоритету публічного інтересу; 3) норми, в яких визнається необхідність встановлення компромісу приватноправових і публічно-правових інтересів; 4) норми законодавства, у яких визнається потреба балансу публічних та приватних інтересів у правовому регулюванні.

12. Спільними тенденціями розвитку приватноправових та публічно-правових інтересів в умовах глобалізації є: формування множинності приватноправових і публічно-правових інтересів (приватних, корпоративних, регіональних, державних, суспільних, спільних та ін.); ускладнення процесів взаємодії, співвідношення та реалізації приватноправових і публічно-правових інтересів; необмеженість правового захисту та охорони приватноправових і публічно-правових інтересів виключно засобами національних правозахисних й правоохоронних органів та активізація звернення до міжнародних правових інститутів, роль і значення яких істотно зростає. Проведений аналіз засвідчив, що глобалізація більшою мірою впливає на публічно-правові інтереси, детермінує низку тенденцій, якими є: розширення змісту й обсягу публічно-правових інтересів (конституціоналізація спільних інтересів; поява нових інтересів тощо); посилення протистояння окремих публічно-правових інтересів; зростання ролі й значення національного інтересу на міжнародній арені; узгодження національних інтересів зі спільними інтересами міжнародного співтовариства, обсяг яких буде збільшуватися у майбутньому; ускладнення реалізації і захисту публічно-правових інтересів внаслідок формування «зон концентрації інтересів», «вузлів протиріч інтересів» та зіткнення національних інтересів різних держав; посилення протистояння міжнародних, міждержавних і національних інтересів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у наукових фахових виданнях України з юридичних наук:

1. Савченко С. В. Інтереси в праві та їх класифікація / С. В. Савченко // Вісн. Запоріз. нац. ун-ту. – 2011. – № 2. – С. 46-55.
2. Савченко С. В. Приватноправовий інтерес: сучасний теоретико-правовий погляд / С. В. Савченко // Вісн. Запоріз. нац. ун-ту. – 2011. – № 4. – С. 41-45.
3. Савченко С. В. Правова природа публічного інтересу: теоретичний аспект / С. В. Савченко // Вісн. Запоріз. нац. ун-ту. – 2012. – № 4 (II). – С. 52-56.
4. Савченко С. В. Правовий інтерес у юридичній науці: основні етапи розвитку / С. В. Савченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2012. – Серія Право. Вип. 20, Ч. 1., Т.1. – С. 88-91.
5. Савченко С. В. Співвідношення приватних і публічних інтересів: досвід України / С. В. Савченко // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 520-528 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_XX.pdf

Статті у наукових виданнях інших держав з юридичних наук:

6. Савченко С. В. Оптимизация соотношения частных и публичных интересов как направление развития современного законодательства и права Украины / С. В. Савченко // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований (Москва). – 2013. – № 5. – С. 88-93.
7. Савченко С. В. Правовой интерес и его соотношение со смежными правовыми

категоріями / С. В. Савченко // Международный журнал экспериментального образования (Москва). – 2013. – № 8. – С. 180-185.

Тези наукових доповідей та повідомлень:

1. Савченко С. В. Теоретико-правові аспекти поняття інтересу / С. В. Савченко // Актуальні проблеми юридичної науки: тези доп. конф. молодих вчених ; за заг. ред. С. М. Тимченка. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – С. 41-45.
2. Савченко С. В. Закордонний досвід використання терміна «законні інтереси» у законодавстві / С. В. Савченко // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. : у 4-х ч. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2011. – Ч. 2. – С. 53-56.
3. Савченко С. В. Національні інтереси й законодавчі пріоритети України / С. В. Савченко // Запорізькі правові читання: тези доп. Щорічної міжнар. наук.-практ. конф. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – Ч.1. – С. 51-55.
4. Савченко С. В. Приватний інтерес як фундаментальна категорія приватного права / С. В. Савченко // Запорізькі правові читання: тези доп. Щорічної міжнар. наук.-практ. конф. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – С. 17-19.
5. Савченко С. В. Загальносуспільний інтерес та інститут лобізму в Україні / С. В. Савченко // Роль права та закону в громадянському суспільстві: Міжнар. наук.-практ. конф. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2013. – С. 16-18.
6. Савченко С. В. Приватні та публічні інтереси: проблеми забезпечення балансу в сучасних умовах / С. В. Савченко // Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. – Львів : Центр правничих ініціатив, 2013. – Ч. 1. – С. 19-20.
7. Савченко С. В. Общие интересы: проблемы и перспективы в условиях глобализации и интеграции правовых систем / С. В. Савченко // Инновационное развитие общества в условиях интеграции правовых систем: сб. науч. ст. / редкол. : Н. В. Сильченко (гл. ред.). – Гродно : ГрГМУ, 2013. – С. 424-428.
8. Савченко С. В. Значення правового інтересу в юридичній науці: етапи розвитку / С. В. Савченко // Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 3-х т. – Дніпропетровськ : ГО «Правовий світ», 2013. – Т. 1. – С. 15-17.

АНОТАЦІЯ

Солдатенко С. В. Правовий інтерес: загальнотеоретична характеристика. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01. – теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2014.

Дисертація є комплексним дослідженням правового інтересу. У роботі розглянуто сутність правового інтересу, його співвідношення з суміжними правовими категоріями. Зроблено висновок про те, що правовий інтерес є основою правового регулювання суспільних відносин. Зазначено, що правовий інтерес впливає на різні сфери життя як стан суспільства і особистості. Обґрунтовано, що приватний інтерес забезпечується принципами свободи договору, автономії, захистом з ініціативи приватних осіб. Зазначено, що

оптимальне співвідношення публічних і приватних інтересів в соціальній практиці і правовому регулюванні є необхідною умовою для гармонійного розвитку суспільства, особистості, більш ефективного функціонування держави. Висвітлено, що національний інтерес є ціннісним орієнтиром для національної держави та його захист є фундаментальною потребою і обов'язком держави.

Ключові слова: правовий інтерес, публічний інтерес, приватний інтерес, держава, людина, правове регулювання.

АННОТАЦИЯ

Солдатенко С. В. Правовой интерес: общетеоретическая характеристика. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01. – теория и история государства и права, история политических и правовых учений. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2014.

Диссертация посвящена комплексному исследованию правового интереса, его особенностей, соотношения со смежными правовыми категориями, сбалансирования правовыми средствами частного и публичного интересов в контексте современных процессов взаимодействия частного и публичного права на основе комплексного анализа национального законодательства, отечественной и зарубежной правоприменительной практики.

Отмечено, что правовой интерес влияет на разные сферы жизни, состояние общества и личности. В работе предложена периодизация генезиса исследований интереса в праве в мировой и отечественной политико-правовой мысли. Усовершенствовано общетеоретическое понятие правовой категории «правовой интерес» как формально определенной и гарантированной государством необходимости субъектов права предусмотренными законом средствами и способами выбирать модель своего общественного поведения для удовлетворения собственных потребностей и достижения целей, которая реализуется ими в форме правовых отношений. Раскрыта сущность правового интереса в контексте трех позиций: как объективное явление, субъективная категория и диалектическая связь объективного и субъективного. Правовой интерес является основой правового регулирования общественных отношений. Обоснованы особенности отраслевого правового регулирования частноправового интереса как категории, объединяющей объективное и субъективное, направленной на избежание и разрешение конфликта интересов, являющейся существенной характеристикой гражданского общества.

Усовершенствованы методологические основы толкования правового интереса как атрибутивного свойства права, что является отражением его естественно-правовой основы, и модели его соотношения со смежными понятиями: «субъективное право», «законный интерес», «охраняемый законом интерес». Исследованы особенности правового регулирования частноправовых и публично-правовых интересов. Определены критерии классификации, структура, механизм их реализации, факторы, влияющие на трансформацию правовых интересов. Раскрыты научные аспекты положительного и отрицательного влияния глобализации на реализацию частных и публичных интересов, что трансформирует их содержание, формы и средства реализации и защиты. Положительное

влияние глобализации на правовые интересы способствует их расширению, углублению и усилению, соответственно, отрицательное – затрудняет их реализацию и защиту.

Определено, что частный интерес обеспечивается принципами свободы договора, автономии, защитой по инициативе частных лиц и др. Через трансформирующийся процесс расширения публичного права, направленный на регулирование частного интереса, формируются новые комплексные отрасли и институты. Обосновано недостаточное регулирование действующим законодательством Украины координации общественных и частных интересов, что может привести к наиболее актуальным социальным и правовым конфликтам. Их оптимальное соотношение в социальной практике и правовом регулировании является необходимым условием для гармоничного развития общества, личности, более эффективного функционирования государства.

Осуществлена классификация нормативно-правовых актов, направленная на оптимизацию соотношения частных и публичных интересов, критерием которой является признание необходимости защищать и (или) устанавливать приоритет одного из интересов, в зависимости от наличия баланса или дисбаланса интересов в правовом регулировании. Ее результатом является выделение моделей соотношения частноправовых и публично-правовых интересов в действующем законодательстве. Определены и обоснованы приоритетные тенденции развития частноправовых и публично-правовых интересов в условиях глобализации, заключающиеся в формировании множественности частноправовых и публично-правовых интересов, их синтезе, взаимодействии.

Уточнено, что национальный интерес является главным для национального государства. Трансформация содержания национальных интересов в условиях глобализации заключается в гармонизации публичных и частных интересов, укрепления могущества Украинского государства и гарантий его суверенитета, в противодействии глобальным вызовам и угрозам, формировании адекватных и действенных правовых средств противодействия посягательствам на безопасность граждан, государства, общества.

Ключевые слова: правовой интерес, публичный интерес, частный интерес, государство, человек, правовое регулирование.

ANNOTATION

Soldatenko S. Legal interest: General characteristics. – Manuscript copyright.

The research for obtaining scientific degree of Candidate of Legal Sciences on speciality 12.00.01 – Theory and history of law and state, history of political and legal sciences. – Yaroslav the Wise National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2014.

The dissertation is devoted to a complex research of legal interest. The author examines the nature of the legal interest, its relationship with neighboring legal categories. It is concluded that the legal interest is the basis of the legal regulation of social relations. It is noted that the legal interest affects various spheres of life as a state of society and the person. Proved that the private interest is provided by the principles of freedom of contract, autonomy, and its protection is mainly by the initiative of individuals. Indicated that the optimal ratio of public and private interests in the social practice and legal regulation is a necessary condition for the harmonious development of society, the individual, the more effective functioning of the state. Grounded position on recognition in the context of globalization especially significant national interest as a specific kind of public-interest law. Deals that the national interest is fundamental to the nation-state and its protection is a fundamental need and responsibility of the state.

Key words: legal interest, public interest, personal interest, person, state, legal regulations.

Відповідальний за випуск:
кандидат юридичних наук, доцент О.О. Ганзенко

Підписано до друку 10.09.2014 р. Формат 60х90 1/16.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Ум. друк. арк. 0,7 Обл. – вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам № 1052

Друкарня Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77